

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА ДИСТАНЦІЙНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ

PECULIARITIES OF THE ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN A HIGHER EDUCATION INSTITUTION IN DISTANCE LEARNING

У статті розглянуті переваги, особливості та ризики дистанційного навчання; організація освітнього процесу в закладах вищої освіти. Авторами був проаналізований досвід науковців щодо використання дистанційного навчання в закладах вищої освіти. Зазначено, що експерти та науковці впевнені, що у найближчі десять років процес навчання стане безперервним, саме тому дистанційне та змішане навчання буде в пріоритеті. В умовах сьогодення навчання здобувачів освіти відбувається у нестандартних та особливих для освіти умовах. Саме організація освітнього процесу буде найскладнішою за останні роки для освіти в Україні через складні умови – війну в Україні, розпочату Російською Федерацією. Відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України заклади освіти мали змогу обирати різні форми проведення занять. Досвід дистанційного навчання при пандемії COVID-19 залишив педагогам достатньо інструментів для проведення занять якісно і підвищення своєї цифрової компетентності. Через розширення цифровізації в освіті, Інтернет став найважливішим інструментом для надання дистанційної освіти та підвищення кваліфікації викладачів. Сучасна освіта неможлива без застосування цифрових платформ та інструментів в умовах дистанційного навчання.

*Автори розробили опитувальники та провели анкетування за допомогою платформи Google серед 75 викладачів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Комунального закладу вищої освіти «Рівненська медична академія» та Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Респонденти повинні були відповідати на такі питання: «Які ризики на Вашу думку може нести дистанційне навчання», «Які інструменти Ви використовуєте для покращення організації освітнього процесу». Аналіз анкетування показав, що переважна кількість викладачів вважає, що існують такі ризики дистанційного навчання в умовах сьогодення: відсутність мотивації у здобувачів освіти; відсутність технічних засобів та доступу до інтернету в умовах частих відключень світла; відсутність живого спілкування та академічна недобросесність. **Ключові слова:** дистанційне навчання, цифрові компетентності, цифрові плат-*

форми, заклади вищої освіти, платформа Google.

The article examines the advantages, features and risks of distance learning; organization of the educational process in higher educational institutions. The authors analyzed the experience of scientists regarding the use of distance learning in in higher educational institutions. It is noted that experts and scientists are sure that in the next ten years the learning process will become continuous, so distance and blended learning will be a priority. In today's conditions, students' studies takes place in non-standard and special conditions for education.

The very organization of the educational process will be the most difficult in recent years for education in Ukraine due to difficult conditions - the war in Ukraine, triggered off by the Russian Federation. According to the recommendations of the Ministry of Education and Science of Ukraine, educational institutions were able to choose the forms of conducting different classes. The experience of distance learning during the COVID-19 pandemic has left teachers with a sufficient number of tools to conduct qualitatively and improve their digital competence. Due to the expansion of digitalization in education, the Internet is considered as a tool for providing distance education and professional development for teachers. Modern education is impossible without using digital platforms and tools in the context of distance learning.

The authors developed questionnaires and conducted a survey using the Google platform among 75 teachers of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Communal Institution of Higher Education "Rivne Medical Academy", and Mykhailo Kotsyubynsky Vinnytsia State Pedagogical University.

Respondents had to answer the following questions: "In your opinion, what are the risks of distance learning", "What tools do you use to improve the organization of the educational process." The analysis of the survey showed that the vast majority of teachers believe that there are the following risks of distance learning in today's conditions: lack of motivation among students; lack of technical means and access to the Internet in conditions of frequent blackouts; lack of live communication and academic dishonesty.

Key words: distance learning, digital competences, digital platforms, higher education institutions, Google platform.

УДК 378.018.43

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.1.23>

Вощевська О.В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
природничих факультетів
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Кушнір Л.О.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри хіміко-фармацевтичних
дисциплін
Комунальний заклад вищої освіти
«Рівненська медична академія»

Імбер В.І.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри початкової освіти
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Реалізація сучасної освітньої парадигми, впровадження в освітню практику принципів відкритої неперервної освіти, стрімкий розвиток засобів і технологій інформатики призвели до появи і розвитку ідей віртуальної (дистанційної, електронної, мобільної) освіти. Зростання тенденції щодо впровадження дистанційного навчання пояснюється швидкою цифровізацією, зміною напрямів освітнього простору, які виникли через пандемію та

війну в Україні. Сучасні здобувачі освіти стають більш досвідченими в галузі ІКТ і досить часто здійснюють неформальне навчання на основі цифрових середовищ. Результати аналізу найкращих практик та досвіду закладів вищої освіти щодо впровадження дистанційного навчання демонструють підвищення творчого мислення та розвиток навичок самостійної роботи. Хоча, звісно, є і ризики дистанційного навчання, про що свідчать праці науковців [1, 2], де зазначено, що

«висококваліфіковані управлінські, педагогічні, науково-педагогічні кадри здатні здолати кризу і його наслідки».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні, практичні та соціальні аспекти дистанційної освіти почали серйозно розроблятися в нашій країні лише протягом останніх років, про що свідчать численні наукові праці вітчизняних дослідників, таких як: А. Гуржій, О. Довгялло, М. Жалдак, С. Косенок, В. Кухаренко, О. Спірін, М. Махмутова, О. Мірзабекова, Н. Сакович та ін.

Питання використання активних й інтерактивних методів в дистанційному та змішаному навчанні в закладах вищої освіти висвітлені такими науковцями: Л. Карташова [1], О. Спірін, І. Дичківська, А. Стрюк, В. Ткачук, К. Осадча, А. Квятковська, В. Биков та ін.

Науковці В. Круглик, В. Осадчий, К. Осадча, В. Кухаренко, О. Спірін, Т. Сорочан, Ю. Ткачук розкривають особливості реалізації дистанційного навчання в умовах карантинних обмежень.

Метою статті є аналіз стану освітнього процесу; надання рекомендацій для покращення організації освітнього процесу за умов дистанційного навчання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні є різні рекомендації щодо оптимальних підходів в організації дистанційної форми освітнього процесу, але їх методичні та технологічні складові вивчені ще недостатньо, чим пояснюється актуальність даної статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова пандемія, а потім війна в Україні в лютому 2022 року внесла корективи в освітній процес. В усіх закладах освіти збільшилися години дистанційного навчання, що виявило певні проблеми. На сьогодні стоїть питання надання якісних неперервних освітніх послуг, які повинні забезпечити заклади освіти. Здобувачі, незалежно від форми навчання, повинні отримувати знання комплексно: і теоретично, і практично.

Початком дистанційного навчання у ХХ столітті можна вважати заочне навчання. Проте на той час якість заочного навчання була значно нижчою, аніж очного, оскільки здобувачі та викладач практично не взаємодіяли в міжсесійний період, а контроль за освітньою діяльністю взагалі був відсутній. Але поява комп'ютерних технологій, розвиток мережі Інтернет та активізація ІКТ дали новий поштовх заочному навчанню, оскільки з'явилися нові методи на основі обчислювальної техніки та дистанційних технологій.

Звернемось до визначення дистанційного навчання науковцями.

На думку В. Кухаренка, «дистанційне навчання – це взаємодія педагога та студентів на відстані, яка висвітлює всі притаманні освітньому процесу компоненти (мета, зміст, методи, форми організації,

засоби навчання) специфічними засобами технологій мережі Інтернет. Ефективність організації змішаного навчання передусім залежить від розуміння сутності та мети дистанційного навчання [8].

Науковець І. Власенко в науковому дослідженні «Впровадження дистанційного навчання – вимога сучасності» вважає, що застосовуючи дистанційну форму навчання, потрібно урізноманітнювати її види, а також розвиватися в напрямі організації змішаного навчання (blended learning) як процесу, котрий створює комфортне інформаційне освітнє середовище, що надають усю необхідну навчальну інформацію [2].

Відповідно до положення [5] дистанційне навчання – індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається переважно за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Дистанційна освіта – це відкрита система навчання, що передбачає активне спілкування між викладачем і здобувачем за допомогою сучасних технологій та мультимедіа. Така форма навчання дає свободу вибору місця, часу та темпу навчання [5].

Автори згодні з визначенням, що дистанційне навчання це «форма організації освітнього процесу, основою якої є самостійна робота людини, яка навчається. Це дає змогу навчатися у зручний для людини час та у віддаленому від викладача місці» [3].

Дійсно, якість дистанційної освіти не поступається в ідеалі якості очної форми одержання освіти, але потребує від викладача краще координувати пізнавальний процес, постійно вдосконалювати свої курси, підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до інновацій, використовувати в навчальному процесі постійно оновлені навчально-методичні видання та контрольні тест із дисципліни [6].

Одне із основних завдань викладача (педагога, вчителя) полягає у професійному підході в організації освітнього процесу, якісній організації самостійної роботи здобувача, що передбачає формування тематичної структури викладання з детальним описом навчального матеріалу та його розподілу за видами навчальної роботи здобувача.

Професійна підготовка кожного здобувача освіти передбачає певний рівень знань, умінь, навичок з дисциплін, передбачених навчальним планом, який затверджується щорічно на початку року. Вибір методів навчання та методичне забезпечення занять – це компетенція кожного викладача. Тому, коли заклад освіти переходить на дистанційну форму навчання, перед викладачами

постає питання ефективної організації освітнього процесу.

Проаналізувавши роботи науковців [1, 8, 4] автори надають свої рекомендації щодо проведення дистанційного навчання в закладах вищої освіти.

- Для забезпечення сталого функціонування дистанційного навчання заклад освіти повинен мати діючу організаційну структуру із відповідними задачами підрозділів щодо впровадження та реалізації дистанційних технологій у освітній процес. Це може бути науково-методичний відділ (управління) чи інший відділ, що відповідає за розвиток методичного забезпечення. Адже недостатня розробленість методичних матеріалів в організації дистанційного навчання є однією з основних причин гальмування якісного застосування дистанційного навчання в освітньому процесі.

- Система дистанційного навчання не має бути прив'язана до якої-небудь операційної системи або середовища як на серверному рівні, так і на рівні клієнтських машин. Користувачі повинні використовувати стандартні засоби без завантаження додаткових модулів, програм тощо [4].

- Визначити цілі курсу, які будуть співвідноситися з цілями освітньої програми.

- Для ефективної організації освітнього процесу здобувачу варто надавати довідкову інформацію, що регулює освітній процес. Інформаційне наповнення цього блоку може містити такі документи – зміст дисципліни, робоча програма, стандарти, навчальний план, методики вивчення дисциплін, форми контролю.

- На будь-якій доступній викладачу платформі (Moodle, Google Class, та ін.) створити активний блок, де будуть розміщуватись доступні здобувачеві матеріали лекцій, відео лекції, слайди, анімації, презентації, gif- і flash-анімації, 3D-графіки різних файлових форматів та ін.

- Створити окремо блок для закріплення знань, який міститиме опитування по кожній лекції, семінару, практичній, лабораторній роботі.

- Використовувати в своїй роботі цифрові інструменти, інтерактивні фахові програми, які будуть мотивувати здобувачів до навчання.

Автори провели опитування серед викладачів своїх закладів освіти, таких як: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Комуніальний заклад вищої освіти «Рівненська медична академія» та Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, щодо ризиків дистанційного навчання та використання викладачами цифрових інструментів для покращення якості організації освітнього процесу. В опитуванні взяли участь 75 респондентів.

Перше опитування, яке було створене в Google Form, містило перелік ризиків, які респонденти повинні були оцінити (рис. 1).

Ризики дистанційного навчання (% респондентів)

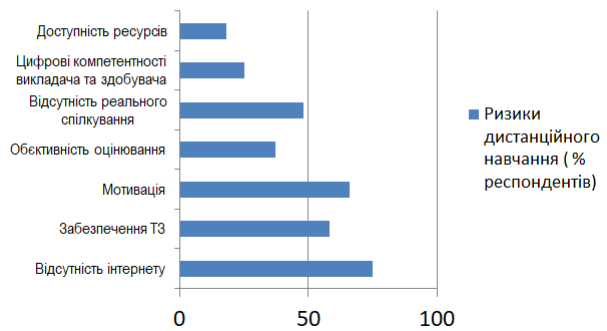

Рис. 1. Опитування викладачів щодо ризиків дистанційного навчання

Аналіз анкетування показав, що переважна більшість викладачів вважає, що відсутність інтернету та мотивації (74% та 65% відповідно) будуть основними ризиками дистанційного навчання в умовах війни в Україні. Не менш важливими є ризики відсутності реального спілкування та забезпечення і викладачів, і здобувачів технічними засобами (45% та 58% відповідно). Такі ризики, як: цифрові компетентності викладача (26%), доступність ресурсів (18%), об'єктивність оцінювання (35%) теж мають місце, хоча оцінені респондентами як не самими загрозливими.

Наступне опитування містило питання щодо інструментів та методів, які використовують викладачі для покращення організації освітнього процесу (рис. 2).

Які інструменти та методи Ви використовуєте для покращення організації освітнього процесу

Рис. 2. Відповіді викладачів закладів освіти

Як можна проаналізувати з відповідей, інструментами та методами, які можуть покращити організацію освітнього процесу викладачі вбачають:

- Заохочення та мотивація (58%).
- Під час занять використовувати максимально живого спілкування (60%).
- Використання тестових інтерактивних програм (58%).
- Застосування тайм менеджменту під час виконання завдань (44%).
- Використання у роботі цифрових додатків (44%).

– Використання інтерактивних дошок (28%) та відео-лекцій з ютубу (38%).

Тобто, інструментаріями для реалізації елементів дистанційного навчання викладачі вбачають в сучасних засобах інформаційно-комунікаційних технологій: соціальні сервіси, засоби он-лайн (синхронне) та оф-лайн (асинхронне) спілкування, програми симулятори, віртуальні дошки. Але разом з тим, вважають, що мотивація та стимулювання здобувачів освіти зі сторони адміністрації та викладачів може мати позитивні моменти в організації освітньої діяльності.

Висновки. У статті проведено аналіз інструментів, які використовуються в процесі дистанційного навчання, що забезпечили успішну організацію освітнього процесу в період карантину та війни в Україні. Визначено, що є низка ризиків, пов'язаних з відсутністю інтернету та світла; відсутністю технічних засобів; створенням і наповненням віртуального освітнього середовища; готовністю викладача працювати в режимі он-лайн та забезпечувати спілкування в реальному часі; підготовкою інтерактивних навчальних матеріалів, з врахуванням індивідуальних особливостей здобувачів освіти. Доведено, що викладач в процесі дистанційного навчання повинен постійно удосконалювати свої цифрові навички та максимально допомагати здобувачу в процесі проходження дистанційного навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Kartashova L. Sorochan T. Sovkina O. Sheremet T. Digital twin of postgraduate educational institution:

ecosystem for transformation of professional development of teachers in conditions of martial law. *Danish scientific journal*. 2022 pp. 46-51 (60).

2. Власенко І. Г. Впровадження дистанційного навчання – вимога сучасності. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія*, 2017. ст. 12-14.

3. Карташова Л, Гуржій А, Зайчук В. Цифровий близнюк закладу освіти як потреба в організації дистанційного навчання: інноваційні рішення. Матеріали науково-практичної конференції, Житомир. 2020

4. Організація середовища дистанційного навчання в середніх загальноосвітніх навчальних закладах : посібник/автори: Богачков Ю.М., Биков В.Ю., Пінчук О.П., Манак А.Ф., Вольневич О.І., Царенко В.О., Ухань П.С., Мушка І.В. / Наук. ред. Ю.М. Богачков – К.: Педагогічна думка, 2012. – 160 с.: іл.

5. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : наказ Міністерства освіти і науки від 25.04.2013 р. № 466. Офіційний вісник України. 2013. № 36. С. 202-206.

6. Романовська О. О. Романовська Ю. Ю. Досвід вищої освіти Сполучених Штатів Америки XX–XXI століть. Особливості академічного (університетського) підприємництва у США другої половини XX – початку XXI століть. 2020.

7. Самойленко Н, Калюжка Н. Дистанційне навчання: проблеми та переваги 2020 https://college.nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/%D0%A1%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B9%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D1%8E%D0%B6%D0%BA%D0%B0.pdf

8. Теорія та практика змішаного навчання : монографія /В. М. Кухаренко та ін. ; за заг. ред. В. М. Кухаренка. Харків : «Міськдрук», НТУ «ХПІ», 2016. 284 с.